

Thomas Haaland

Ungdomsundersøkelser
i Skedsmo i 2000,
2002 og 2005

NOTAT
2006:107

Tittel: **Ungdomsundersøkelser i Skedsmo i 2000, 2002 og 2005**

Forfatter: Thomas Haaland

NIBR-notat: 2006:107

ISSN: 0809-6929
ISBN: 82-7071-596-4
Prosjektnummer: O-2302
Prosjektnavn: Ungdomsundersøkelsen

Oppdragsgiver: Skedsmo kommune

Prosjektleder: Thomas Haaland

Referat: Notatet gjengir hovedresultatene fra undersøkelser om unges erfaring med rusmidler og med konflikter og vold i ungdomsmiljøet i 2000,2002 og 2005. Unges forhold til skolen, samt til bruk av fritid er også belyst. Fra 2000 til 2002, samt fra 2002 til 2005 har det funnet sted en svært positiv utvikling med hensyn til bruk av rusmidler, samt erfaringer med konflikter og voldsbruk blant unge i Skedsmo. Ungdommene har fått et vesentlig bedre forhold til skolen og et mer tillitsfullt forhold til lærerne.

Sammendrag: Norsk

Dato: Januar 2006

Antall sider: 41

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Sinsenvn. 47 B, Postboks 44 Blindern
0313 OSLO

Vår hjemmeside: Telefon: 22 95 88 00
Telefaks: 22 22 37 02
E-post: nibr@nibr.no
<http://www.nibr.no>

Org. nr. NO 970205284 MVA

© NIBR 2006

Forord

Dette notatet er utarbeidet på oppdrag av Skedsmo kommune. Førjuls vinteren 2005 gjennomførte kommunen en spørreskjemaundersøkelse blant elevene på 8., 9. og 10. klassetrinn. Spørreskjemaet er i hovedtrekk det samme som ble benyttet ved to tidligere undersøkelser i de samme aldersgruppene (i 2000 og 2002). I 2005 er det tatt med en del nye spørsmål om fritidsbruk.

I denne rapporten legges vekt på å beskrive utvikling av ulike former for ”problematferd” fra 2000 til 2005. Særlig vekt er lagt på å belyse endringer fra 2002 til 2005.

Analyser og rapportering er utført av Thomas Haaland ved NIBR.

Oslo, januar 2005

Olaf Foss
Forskningsjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	3
Figuroversikt.....	4
Sammendrag	5
1 Ungdomsundersøkelser i Skedsmo, 2000, 2002 og 2005	6
1.1 Innledning	6
1.2 Kort om datasettene.....	6
2 Erfaringer med rusmidler	8
2.1 Erfaringer med illegale rusmidler	10
2.2 Bruk av rusmidler. Utvikling ved den enkelte skole	12
3 Erfaringer med vold og slagsmål	15
3.1 Voldserfaring, alder og kjønn.....	15
3.1.1 Voldserfaring blant elever ved de ulike skoler.....	17
3.1.2 Vold på skolen.....	20
3.1.3 En tryggere skole?.....	21
3.1.4 Fritid, bruk av tid.....	30
3.1.5 Gjenger: Deltakelse og kjennskap.....	32
4 Fritidsaktiviteter	35
5 Oppsummerende bemerkninger. Konklusjon.....	38
Vedlegg 1 Tabeller	40

Tabelloversikt

Tabell 2.1	Prosentandel av hver aldersgruppe som en eller flere ganger har drukket øl, vin eller brennevin, og som en eller flere ganger har vært beruset, i perioden august – november i 2000, 2002 og 2005.....	9
Tabell 2.2	Andel i hver årsklasse etter grad av omgang med alkohol, 2000, 2002 og 2005.Prosent.....	9
Tabell 2.3	Andelen gutter og jenter som røyker ”av og til” eller daglig, 2000, 2002 og 2005.....	10
Tabell 2.4	Prosentandel i hver årsklasse som noensinne har prøvd hjemmebrent, hasjij, amfetamin/ecstasy eller andre former for narkotika i 2000, 2002 og 2005.....	11
Tabell 2.5	Beruset av legalt omsettelig alkohol, samt noensinne å ha prøvd hjemmebrent og illegale narkotiske stoffer etter alder. 2000, 2002 og 2005. Prosent.....	12
Tabell 2.6	Erfaring fra bruk av rusmidler ved ulike skoler i 2000, 2002 og 2005 klassifisert etter tyngste rusmiddel.....	12
Tabell 3.1	Utsatte for trusler og vold etter mest alvorlige form for vold. 2000, 2002 og 2005. Prosent.....	16
Tabell 3.2	Prosentandel gutter og jenter i hver årsklasse som var utsatt for trusler eller vold i løpet av siste tolv måneder. 2000, 2002 og 2005.....	16
Tabell 3.3	Erfaringer med trusler og vold siste tolv måneder etter mest alvorlig form ved ulike ungdomsskoler i 2000, 2002 og 2005. Prosent.....	17
Tabell 3.4	Utsagn om skolen, andel av elevene i 2000 og 2002 som sier seg enige/ uenige i utsagnene. Horisontal prosenttering. Tall for 2005 med uthevet skrift. Alle elevene.....	22
Tabell 3.5	Tid brukt til leksearbeid i 2000, 2002 og 2005. Prosent.....	29
Tabell 3.6	Gjennomsnittlig antall dager sist uke deltatt i ulike aktiviteter.....	30
Tabell 3.7	Kjennskap til gjenger i kommunen, 2000, 2002 og 2005. Prosent.....	33
Tabell 4.1	Avstår fra fritidsaktiviteter p.g.a utrygghet. Gutter og jenter. Prosent. Alle.....	37

Figuroversikt

Figur 3.1	Gjennomsnittscore for ”skoletrivsel” ved de ulike skolene i 2000, 2002 og 2005.....	25
Figur 3.2	Andel av elevene ved ulike skoler som i løpet av siste 14 dager en eller flere ganger har kommet for sent på skolen. Prosent av alle.....	26
Figur 3.3	Andel av elevene ved ulike skoler som i løpet av siste 14 dager har skulket en eller flere skoletimer. Prosent av alle.....	26
Figur 3.4	Andel av elevene ved ulike skoler som i løpet av siste 14 dager har skulket en eller flere skoledager. Prosent av alle	27
Figur 3.5	Andel som har kommet for sent, skulket time eller dag etter erfaring med rusmidler.....	28
Figur 3.6	Andel som har kommet for sent, skulket time eller dag etter omfang av konflikter med andre unge siste år	28
Figur 3.7	Andel av elevene ved ulike skoler som 2000, 2002 og 2005 oppgav å bruke mindre enn en halvtime til skolearbeid. Prosent	29
Figur 3.8	Andel av elevene som svarer ”stemmer helt” på ulike påstander om foreldrekontroll i 2000, 2002 og 2005.....	32

Sammendrag

Thomas Haaland

Ungdomsundersøkelser i Skedsmo i 2000, 2002 og 2005

NIBR-notat 2006:107

I 2000 hadde en betydelig andel av ungdomskoleelevene i Skedsmo kommune gjort erfaringer med bruk av legale- så vel som illegale rusmidler. Fra 2000 til 2002 fant det sted en betydelig reduksjon i andelen som hadde prøvd ulike rusmidler. Denne utviklingen fortsatte i alle hovedtrekk også i perioden fra 2002 til 2005. I særlig grad gjelder dette de yngste elevene. Utviklingen fra 2002 til 2005 har vært positiv ved at færre elever rapporterer om erfaringer med illegale rusmidler. Særlig gjelder dette blant de yngre elevene

Andelen av ungdomskoleelever som oppgir å ha vært utsatt for trusler og vold var uendret fra 2000 til 2002, men er klart mindre i 2005 sammenliknet med 2000. Fra 2002 til 2005 er det dessuten en klart mindre andel av voldsutsatte som oppgir at skolen/ skoleveien var åsted for den vold de var utsatt for.

I 2002 gir elevene uttrykk for å ha et vesentlig bedre forhold til skolen, til lærerne og til medelever. Skoleskulk er et mindre omfattende problem sammenliknet med 2000. Også denne utviklingen fortsatte fra 2002 til 2005. Særlig rapporterer elevene om et vesentlig bedre forhold til lærerne. Men det er flere ungdommer som opplever at medelever ruser seg på skolen, og at det selges stoff på skolen.

Elevenes bruk av fritiden endret seg fra 2000 til 2002, og også denne utviklingen fortsatte. I 2005 er ungdommene mer opptatt med "organiserte aktiviteter" som idrett, og i noe mindre grad med det vi har kalt for "egenregisserte aktiviteter".

Det var i særlig grad utviklingen ved en av skolene som i 2002 bidrog til positive endringer. I 2005 finner vi tydelige forbedringer ved fem av skolene.

1 Ungdomsundersøkelser i Skedsmo, 2000, 2002 og 2005

1.1 Innledning

I dette notatet gjengir vi noen hovedfunn fra tre spørreundersøkelser blant ungdomsskoleelever i Skedsmo kommune. Den første av disse ble gjennomført i november 2000, den andre i november 2002¹, og den siste utgaven i november 2005. Undersøkelsene ble gjennomført på skolene, i skoletiden.

Datainnsamlingen ble administrert av Skedsmo kommune som også besørget punching og tilrettelegging av materialet for statistisk bearbeiding. Analyser og rapportering er så gjennomført av NIBR.

I 2000 og 2002 ble det samme spørreskjema benyttet. I 2005 ble dette noe revidert ved at en del spørsmål ble erstattet med spørsmål som skal belyse ungdommenes bruk av ulike fritidstilbud, samt bruk av massemedia. *De spørsmål som i 2000 og 2002 ble stilt om ulike former for problematferd ble imidlertid i hovedsak beholdt.* Når det gjelder erfaringer med rusmidler, erfaring fra vold og konflikter, samt forhold til skolen er altså resultatene fra de tre undersøkelsene sammenliknbare. Det er særlig disse forholdene denne rapporten omhandler.

I kapittel 2. viser vi elevenes erfaringer fra bruk av ulike rusmidler på de tre tidspunkt.

I kapittel 3 rettes søkelyset på erfaringer med vold og slagsmål. Elevenes forhold til skolen og til bruk av fritiden i 2000, 2002 og 2005 beskrives og drøftes.

I kapittel 4 gjengir vi hovedresultatene fra nye spørsmål om fritidsvaner og om bruk av aviser og TV. I det konkluderende kapittel 5 drøfter vi utviklingen i perioden fra 2000 med særlig vekt på endringene fra 2002 til 2005.

1.2 Kort om datasettene

I 2000 deltok fem ungdomsskoler med til sammen 1184 elever i undersøkelsen. Av disse besvarte 1076 elever spørreskjemaet. Svarprosenten i 2000 lå i overkant av 90.

I 2002 var en ny skole kommet til. Av en samlet elevmasse på 1425 elever ved de seks skolene, var til sammen 1246 med i undersøkelsen, altså en svarprosent på 87.

---

¹ Resultatene fra disse er rapportert i to NIBR-notat:
Bjørge, Tore og Thomas Haaland: *Vold, konflikt og gjenger*. NIBR-notat 2001:103
Haaland, Thomas: *Erfaring med vold og rusmidler*. NIBR-notat 2003:110

I 2005 deltok seks skoler med til sammen 1575 elever. Av disse deltok 1494 elever. Noen av disse gav ufullstendige besvarelser. Fem skjema ble forkastet i det det var tydelig at eleven hadde sabotert undersøkelsen. Antallet punchede skjema totalt ble 1489, en svarprosent på 94.

I 2000 og 2002 deltok en alternativ spesialscole med et begrenset antall elever. Disse elevene hadde svært omfattende erfaring med rusmidler, og de hadde vært involvert i et betydelig antall voldelige konflikter. Elevene ved denne skolen inngikk i de totaltall som ble presentert. I 2005 er elevene ved denne skolen integrert i de ordinære skolene. Deres besvarelser inngår i totaltallene, men også i de tall som ligger til grunn for sammenlikning av utviklingen ved den enkelte skole.

Grunnlaget for sammenlikning er som nevnt godt når det gjelder de ulike former for problematferd vi er opptatt av. På disse områdene er spørsmålene likelydende i hele perioden.

Sammensetning av elever etter kjønn og alder er også i hovedtrekk den samme i 2000 og 2002, men i 2005 finner vi et noe større innslag av eldre elever. Gjennomsnittsalderen øker fra 13,9 år i 2000 og 2002, til 14,0 år i 2005. De formene for problematferd som vi her studerer har vist seg å forekomme oftere blant eldre elever enn blant yngre, og dessuten oftere blant gutter enn blant jenter. Når innslaget av eldre elever øker vil sannsynligheten for at flere vil rapportere om problematferd stige. Ved to av de seks skolene er det betydelige endringer i alderssammensetning fra 2002 til 2005. I særlig grad gjelder dette Sten-Tærud der 15-åringer i 2002 var fraværende, men utgjør i 2005 30 prosent av elevmassen. Også ved Stav skole er det en betydelig økning i eldre elever, mens alderssammensetning ved de øvrige skolene er uendret.

I de sammenlikninger vi vil presentere i det følgende legges hovedvekt på utvikling *innen den enkelte skole*. Observerte endringer vil bli kommentert og vurdert mot eventuelle endringer i elevsammensetning (alder, kjønn, sosial bakgrunn) ved den enkelte skole i perioden.

I noen grad vil vi også kommentere forskjeller *mellom* skoler. Men i den grad forskjeller mellom skoler trekkes fram, skal en være klar over at sammensetning av elever kan være forskjellig skolene imellom. Slike forskjeller vil bare i liten grad bli trukket fram.

2 Erfaringer med rusmidler

Undersøkelser i regi av SIRUS (se fotnote 2) viser en meget sterk økning i bruk av alkohol blant unge gutter og jenter fra midten til slutten av 1990-tallet. Utviklingen fra 1995 til 1999 kan stikkordsmessig uttrykkes slik:

- Flere 15-16 åringer hadde debutert med alkohol (85 prosent)
- Flere hadde prøvd alkohol flere ganger
- Flere hadde drukket så stort volum at de ble beruset
- Flere hadde vært beruset flere ganger
- Gjennomsnittsalder for debut gikk ned

Senere undersøkelser² kan tyde på at denne utviklingen stoppet like etter århundreskiftet. I løpet av de siste tre årene har man blant tenåringer (15-20 år) kunnet konstatere en svak nedgang i samlet alkoholkonsum. Jenter har imidlertid fortsatt å øke sitt konsum også i den siste tre-årsperioden. Reduksjon i samlet konsum skyldes at gutter har redusert sitt forbruk mer enn jenter har økt sitt. I 2005 var beregnet totalkonsum for gutter og jenter nesten likt, mens det i hele perioden fra 1990 har vært betydelige større forbruk blant gutter enn blant jenter..

Også når det gjelder bruk av cannabis blant gutter og jenter (15-20 år) finner vi ved århundreskiftet en topp i andelen som har brukerfaring. I de påfølgende årene finner vi en reduksjon i andelen gutter som har brukt cannabis, mens andelen blant jenter ligger forholdsvis stabilt fra ett år til det neste. I 2004 og 2005 var det en litt høyere andel jenter enn gutter som rapporterte slik bruk, mens det alle tidligere år var flere gutter enn jenter som oppgav å ha prøvd cannabis.

Disse undersøkelsene omhandler tenåringer 15 år og eldre. Det er grunn til å anta at de utviklingsmønstre som har funnet sted for denne aldersgruppen også har gyldighet for 13-15 åringene, som altså er den aldersgruppen vår undersøkelse omhandler.

Våre data

I vår undersøkelse ble elevene bedt om å svare på om de hadde drukket, øl, vin eller brennevin i perioden fra august til utfyllingsdato i november. Svarfordelingen etter alder framgår av Tabell 2.1.

---

² SIRUS (2005): *The Drug Situation in Norway*. Annual report to the European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction

Tabell 2.1 *Prosentandel av hver aldersgruppe som en eller flere ganger har drukket øl, vin eller brennevin, og som en eller flere ganger har vært beruset, i perioden august – november³ i 2000, 2002 og 2005*

	13 år			14 år			15 år		
	2000	2002	2005	2000	2002	2005	2000	2002	2005
Øl	19	18	15 i.s	36	31	36 **	58	43	54 **
Vin	11	11	10 i.s	29	18	25 *	42	27	34 *
Brennevin	8	7	3 *	29	21	16 *	40	30	33 i.s
Vært beruset	8	10	4 **	28	20	24 i.s	49	35	41 *
N:	409	462	470	350	414	494	315	341	437

Endringer fra 2002 til 2005: i.s.= ikke signifikant, *=p<.05, **=p<.01, ***= p<.001

Som vi ser av Tabell 2.1 er det blant 13-åringene en klar reduksjon fra 2002 til 2005 i andelen som har drukket brennevin og andelen som har drukket så mye at de ble beruset. Når det gjelder øl og vin er det små endringer i andelene som har prøvd innen denne aldersgruppen.

For 14-åringene er det derimot en klar økning i andelen som har prøvd øl og vin, men nedgang i andelen som har drukket brennevin. Andelen som har vært beruset er bare marginalt endret.

Også blant 15 åringer er det klart større andeler i 2005 som har drukket øl og vin, og som har vært beruset enn det vi fant i 2002. Om vi sammenlikner med undersøkelsen i 2000 er det likevel slik at andelene som har prøvd ulike former for alkohol er lavere i 2005. Dette gjelder gjennomgående alle aldersgrupper og alle former for alkohol.

Det er stor forskjell på det "å smake på" øl, vin, eller brennevin, og det å drikke så mye at en kjenner seg beruset. Å ha vært beruset betyr i denne sammenheng at vi står overfor noe annet og mer enn det grensetestende "smake på" ulike typer rusmidler. Beruselse blir her en form for grenseoverskridelse.

I tabell 2.2 skiller vi mellom de som ikke har prøvd noen form for alkohol i perioden, de som har prøvd, men ikke så mye at de har kjent seg beruset, og til slutt "grenseoverskriderne" som en eller flere ganger har vært beruset i perioden.

Tabell 2.2 *Andel i hver årsklasse etter grad av omgang med alkohol, 2000, 2002 og 2005. Prosent*

	13 år			14 år			15 år		
	2000	2002	2005**	2000	2002	2005 i.s	2000	2002	2005 i.s
Ikke prøvd alkohol	73	77	82	48	63	59	34	46	41
"Smakt" øl, vin el. Brennevin	20	14	15	25	18	17	18	22	20
I tillegg vært beruset	7	9	4	26	18	24	48	32	39
	100	100	101	99	99	100	100	100	100
N:	402	461	461	341	412	490	311	334	422

Endring 2002-2005: i.s.= ikke signifikant, **= p<.01

³ Tidsangivelsen var begge år i spørsmålet formet slik: "...siden skolen begynte i høst".

Igjen er det blant 13 åringene at endringene er betydelige. Andelen som ikke har smakt alkohol er høyere enn i 2002, samtidig som andelen som har drukket så mye at de ble beruset er mindre. For 14- og 15-åringene er det en økning i andelen som har drukket så mye at de ble beruset. For disse aldersgruppene er imidlertid fordelingene i 2005 ikke statistisk forskjellige fra fordelingen i 2002.

Gutter og jenter har tilnærmet lik erfaring med bruk av de ulike formene for alkohol, i det andelen som har prøvd de ulike typene er tilnærmet lik for gutter og jenter hvert av årene. Blant de av ungdommene som har prøvd de ulike formene for alkohol rapporterer gutter gjennomgående om *hyppigere* bruk enn det jenter gjør. Men fra 2002 til 2005 skjer det en endring i dette. Fortsatt rapporterer de av guttene som har prøvd øl, vin eller brennevin om flere drikkesituasjoner for hver av disse alkoholtypene enn det jenter gjør, men mens gutter i gjennomsnitt rapporterer om *færre* drikkesituasjoner for de tre typene alkohol fra 2002 til 2005, rapporterer jentene om *flere* situasjoner, slik at jentene i 2005 oppviser et drikkemønster som ligger nokså tett opp til det guttene gjør.

Utviklingen mot et likt drikkemønster for gutter og jenter beskrevet av SIRUS ser altså også ut til å ha gyldighet for Skedsmo.

Tobakk

Andelen røykere er betydelig redusert

Tabell 2.3 *Andelen gutter og jenter som røyker "av og til" eller daglig, 2000, 2002 og 2005*

	Gutter			Jenter		
	2000	2002	2005**	2000	2002	2005 i.s
Ikke røyk	84	84	89	75	81	86
Røyker av og til	8	8	7	16	13	9
Røyker daglig	8	7	4	10	6	5
	100	100	101	99	99	100
N:	402	461	461	341	412	490

Også her ser vi en utvikling mot "likestilling" mellom kjønnene. I 2000 og 2002 var det en klart høyere andel blant jenter som hadde erfaring med tobakk. Særlig fant vi flere "av-og-til-røyere" blant jentene. I 2005 ser vi at andelen røykere blant gutter og jenter nesten er helt lik.

Fra 2000 til 2002 finner vi en klar reduksjon i andel jenter som røyker. Fra 2002 til 2005 har denne utviklingen fortsatt. Nedgang i andel røykere i denne perioden gjelder også gutter. Endringene fra 2002 til 2005 er statistisk signifikante ($p < .05$) for begge kjønn.

2.1 Erfaringer med illegale rusmidler

I tillegg til spørsmål om erfaring med legalt omsettelig alkohol beskrevet ovenfor, har vi i hver av undersøkelsene spurt ungdommene om de *noen gang* har drukket hjemmebrent, brukt hasjissj, brukt ecstasy eller amfetamin, eller om de har brukt andre narkotiske stoffer.

I det følgende viser vi andelen i hver årsklasse som hvert av årene svarer "ja" på spørsmålet om hun eller han noen gang har prøvd hver av de nevnte formene for illegale rusmidler.

Tabell 2.4 *Prosentandel i hver årsklasse som noensinne har prøvd hjemmebrent, hasjissj, amfetamin/ecstasy eller andre former for narkotika i 2000, 2002 og 2005*

	13 år			14 år			15 år		
	2000	2002	2005	2000	2002	2005	2000	2002	2005
Prøvd hjemmebrent	15	10	3 ***	30	26	11 ***	45	33	28 i.s
Prøvd hasjissj	1	2	0 *	7	9	5 i.s	14	9	9 i.s
Prøvd amfetamin/ecstasy	1	1	0 i.s	3	3	2 i.s	4	3	2 i.s
Prøvd andre narkotika	1	1	0 i.s	4	7	4 **	7	5	4 i.s
N:	405	463	466	346	419	499	314	345	440

Endring 2000-2002: i.s.=ikke signifikant *= $p<.05$ **= $p<.01$

Som vi ser fant det sted en betydelig nedgang i ungdommens erfaring med hjemmebrent fra 2000 til 2002. Denne nedgangen fortsatte fra 2002 til 2005, særlig for 13- og 14-åringenes del. Når det gjelder andre former for illegale rusmidler er endringer mindre, men utviklingen går riktig vei i den forstand at vi finner nedgang i erfaring med alle former for narkotika i alle aldersgrupper. Tydeligst er nedgangen blant 13- og 14-åringene. Den positive utviklingen fra 2000 til 2002 har altså fortsatt fram til 2005 også når det gjelder narkotika.

Ovenfor pekte vi på at spranget fra det å ha smakt en form for alkohol, til det å ha drukket seg beruset, representerer en form for grenseoverskridelse. På samme måte kan vi snakke om overgang fra alkohol til illegale rusmidler, ganske særlig narkotika, som en form for grenseoverskridelse. Vi tenker ikke her bare på at overgangen betyr eksperimentering med sterkt vanedannende stoffer, men også på at slik bruk er ulovlig. Narkotika omsettes i et illegalt marked, strafferammene for omsetning og bruk er omfattende. Bruk av slike stoffer innebærer at brukeren direkte eller indirekte har sosial kontakt til nettverk der slik omsetning skjer. Bruk av slike stoffer bærer derfor med seg en særlig negativ *sosial* komponent, i tillegg til de negative *medisinske* aspektene som bruk av rusmidler representerer.

Vi har sett på ungdommens samlede erfaring med rusmidler. Ungdommene er her klassifisert etter erfaring med "det mest forbudte" rusmiddel. Det betyr at den som har drukket legalt omsettelig alkohol, men også har prøvd hjemmebrent er plassert i den siste kategorien. Den som har prøvd hasjissj, men også de to første typene rusmidler er klassifisert under hasjissj, osv. *Klassifiseringen kan her sees som kumulativ. Nesten uten unntak er det slik at den som har brukt hjemmebrent også har drukket legalt omsettelig alkohol, nesten alltid er det slik at den som har brukt hasjissj har prøvd de to førstnevnte, og nesten alltid er det slik at den som har prøvd tyngre narkotiske stoffer har prøvd alle de forutgående.*

Fordelingen framgår av Tabell 2.5

Tabell 2.5 *Beruset av legalt omsettelig alkohol, samt noensinne å ha prøvd hjemmebrent og illegale narkotiske stoffer etter alder. 2000, 2002 og 2005. Prosent*

	13 år			14 år			15 år		
	2000	2002	2005***	2000	2002	2005***	2000	2002	2005 i.s
Ikke rusmidler	67	72	81	45	55	59	32	42	40
Smakt alkohol	15	12	13	16	13	15	12	13	15
Beruset	2	4	3	8	4	12	10	11	15
Prøvd hjemmebrent	14	9	2	24	17	8	31	24	21
Prøvd narkotika	2	2	0	8	11	6	15	11	10
	100	99	99	101	100	100	100	101	101
N ⁴ =	397	453	461	339	411	489	309	333	419

Endring 2000-2005: i.s= ikke signifikant, ***=p<.001

Når vi som ovenfor ser omgang med alle typer rusmidler under ett, og rangerer bruk etter "tyngste" type, finner vi at det blant 13- og 14-åringene har vært en klar forbedring fra 2002 til 2005. For 15-åringene er det snakk om status quo i forhold til 2002.

Sammenlikner vi resultatene fra 2005 med tilsvarende fra 2000 ser vi betydelige forbedringer for alle alderstrinn. Bruk av hjemmebrent er betydelig redusert. Det samme gjelder andre illegale rusmidler.

2.2 Bruk av rusmidler. Utvikling ved den enkelte skole

Skolene Stav, Stalsberg, Asak, Kjellervolla og Tæruddalen er med i undersøkelsene alle år, mens Sten-Tærud bare har vært med i 2002 og 2005. Vi skal her se nærmere på bruken av rusmidler blant elevene ved den enkelte skole på de tre tidspunktene. De tre aldersgruppene sees her under ett.

Tabell 2.6 *Erfaring fra bruk av rusmidler ved ulike skoler i 2000, 2002 og 2005 klassifisert etter tyngste rusmiddel*

Kjellervolla

	2000	2002	2005 *
Ingen rusmidler	57	61	57
Smakt alkohol	11	11	15
Vært beruset	5	8	10
Prøvd hjemmebrent	21	17	11
Brukt narkotika	6	3	6
	100	100	99
N:	325	345	336

⁴ Antall observasjoner er her lavere enn det vi finner i de forutgående tabeller om bruk av rusmidler. I denne tabellen er det bare de som har besvart alle spørsmål om rusmidler som er tatt med. Dette forholdet gjelder også den påfølgende tabell 2.6

Tæruddalen

	2000	2002	2005**
Ingen rusmidler	42	61	65
Smakt alkohol	17	15	13
Vært beruset	8	4	10
Prøvd hjemmebrent	22	14	10
Brukt narkotika	11	5	3
	100	99	101
N:	270	261	355

Asak

	2000	2002	2005 i.s
Ingen rusmidler	47	51	54
Smakt alkohol	16	15	10
Vært beruset	6	9	24
Prøvd hjemmebrent	27	23	10
Brukt narkotika	4	2	3
	100	100	101
N:	49	54	63

Stav

	2000	2002	2005 i.s
Ingen rusmidler	47	58	61
Smakt alkohol	15	12	14
Vært beruset	7	6	7
Prøvd hjemmebrent	25	17	10
Brukt narkotika	6	8	7
	100	101	99
N:	234	305	354

Stalsberg

	2000	2002	2005**
Ingen rusmidler	51	50	57
Smakt alkohol	16	11	18
Vært beruset	7	5	10
Prøvd hjemmebrent	19	18	10
Brukt narkotika	8	17	6
	100	100	101
N:	158	146	290

Sten-Tærud

	2002	2005 i.s
Ingen rusmidler	56	60
Smakt alkohol	14	15
Vært beruset	9	11
Prøvd hjemmebrent	5	10
Brukt narkotika	17	5
	101	101
N:	79	124

Utviklingen fra 2002 til 2005 har vært positiv ved samtlige skoler med unntak av Kjellervolla. Ved denne skolen finner vi en svak økning i andelen som har prøvd rusmidler. Den meget positive utviklingen observert ved Tæruddalen skole fra 2000 til 2002 har fortsatt også fram til 2005. Det samme kan sies om Asak og Stav.

Særlig bemerkelsesverdig er utviklingen ved Sten-Tærud. I 2002 oppgav hele 17 prosent av elevene ved denne skolen å ha gjort erfaringer med narkotika. Elevene ved denne skolen rapporterte om bruk av rusmidler i omtrent samme omfang som andre skoler på tross av at den eldste aldersgruppa (15-åringer, der rusbruk forekommer hyppigst) var helt fraværende ved skolen det året (i 2005 er om lag 30 prosent av elevene fylt 15 år). Også ved Stalsberg ser vi en svært positiv utvikling. Også ved denne skolen var andelen som hadde prøvd narkotika meget høy i 2002, men er, i likhet ved Sten-Tærud, kraftig redusert i 2005.

Ved Tæruddalen og Stalsberg er endringene så store at de klart ligger utenfor rammen av det som kan tilskrives statistiske tilfeldigheter ($p < .01$). Når vi tar hensyn til de store endringene i alderssammensetning, gjelder dette også Sten-Tærud.

3 Erfaringer med vold og slagsmål

3.1 Voldserfaring, alder og kjønn

Trusler, og bruk av vold har betydelig omfang i ungdomsmiljøene. Når ungdom blir stilt de samme spørsmål om voldserfaring som Statistisk Sentralbyrå stiller til den voksne befolkningen i de tilbakevendende levekårsundersøkelsene⁵, er det gjennomgående fire til fem ganger så mange tenåringer som svarer bekreftende på ett eller flere av disse spørsmålene enn det vi finner blant voksne. Voldsbruk, og voldserfaring er altså i betydelig grad et ungdomsfenomen.

I Skedsmo var det i 2002 omtrent like mange som svarte bekreftende på de tre spørsmålene om trusler og vold som i 2000. I 2005 var disse andelenene lavere.

Fordelingen ("ja-svar") på de tre spørsmålene er som følger (prosent):

	2000	2002	2005
Trusler	15	16	12
Volden uten merke	17	16	13
Vold med skade	9	10	9

Fra 2002 til 2005 er det en klart mindre andel som rapporterer om trusler ($p < .01$) og om vold uten merke ($p < .05$), mens andelen som oppgir å ha blitt utsatt for vold som medførte skade er uendret.

Informantene kan ha vært utsatt for mer enn én av de tre formene, og grad av "overlap" kan ha endret seg. Når vi rangerer svarene etter den mest alvorlige form, dvs. slik at den som har vært utsatt for trusler, men også en av de to øvrige formene, blir klassifisert i den siste, og på samme måte for den som både har vært utsatt for vold uten- og med skade: vedkommende klassifiseres i den siste.

Fordelingen i Skedsmo for de tre årene er som følger i tabell 3.1

⁵ Spørsmålene lyder:

Har du i løpet av de siste tolv måneder vært utsatt for trusler som var så alvorlige at du ble redd?

Har du i løpet av siste tolv måneder vært utsatt for vold som ikke medførte synlig merke eller kroppsskade?

Har du i løpet av siste tolv måneder vært utsatt for vold som medførte synlige merker eller kroppsskade?

Tabell 3.1 *Utsatte for trusler og vold etter mest alvorlige form for vold. 2000, 2002 og 2005. Prosent*

	Ikke utsatt	Trusler	Vold uten skade	Vold med skade		N=
2000	72	8	11	9	100	1058
2002	74	7	9	10	100	1221
2005	80	4	7	9	100	1476

Endring 2002 – 2005: $p < .01$

Korrigert for overlap ser vi at andelen utsatt for en av de tre formene ble redusert fra 28 til 26 prosent fra 2000 til 2002, og til 20 prosent i 2005. Endringene fra 2002 til 2005 ligger utenfor marginene for statistiske tilfeldigheter ($p < .01$).

Bak dette helhetsbildet skjuler det seg også betydelige endringer blant gutter og jenter, og innenfor de enkelte alderstrinn. Disse endringene består i at alders- og kjønns sammensetningen av voldsutsatte er betydelig endret fra 2000 til 2002, og fra 2002 til 2005. Hovedtrekkene i disse ”interne” rokkeringene framgår av Tabell 3.2

Tabell 3.2 *Prosentandel gutter og jenter i hver årsklasse som var utsatt for trusler eller vold i løpet av siste tolv måneder. 2000, 2002 og 2005.*

År:	13 år		14 år		15 år	
	Gutt i.s	Jente **	Gutt i.s	Jente *	Gutt i.s	Jente i.s
2000	29	15	32	22	36	36
2002	28	20	38	21	29	15
2005	21	8	27	13	29	20

Endringer 2002-2005: * = $p < .05$, ** = $p < .01$

De største endringene fra 2000 til 2002 fant vi blant 15-åringene. For begge kjønn fant vi en betydelig nedgang i andel voldsutsatte. I 2005 er det ingen endring i andel voldsutsatte gutter, men en svak (men ikke signifikant) økning blant 15-årige jenter sammenliknet med 2002.

Blant 13- og 14-åringene var det små endringer fra 2000 til 2002. Fra 2002 til 2005 finner vi imidlertid en betydelig nedgang i andelen jenter utsatt for trusler og vold i disse aldersklassene. Vi finner også nedgang blant 13- og 14-årige gutter fra 2002 til 2005, men disse endringene ligger innenfor rammen av det som kan tilskrives statistiske tilfeldigheter

Gjennom 1990-tallet pekte resultatene fra flere forskningsrapporter⁶ mot at jenter gradvis var blitt mer utsatt for vold, og at de store forskjellene i voldsrisiko blant jenter og gutter registrert tidlig på 1990-tallet gradvis ble mindre. Den på mange måter oppsiktsvekkende fordelingen blant 15-årige jenter og gutter i Skedsmo i 2000 føyde seg inn i dette mønsteret.

I 2002 var vi tilbake til ”det normale”. I alle aldersgrupper var det en vesentlig større andel blant guttene som er utsatt for vold og trusler. I hovedtrekk fortsatte denne utviklingen fra 2002 til 2005. Blant 13- og 14-åringene er andelen voldsutsatte gutter mer enn dobbelt så høy som den vi finner blant jenter, mens 15 årige jenter igjen ser ut til å ha ”tatt innpå” guttene.

⁶ For en sammenstilling: Se Bjørge, Tore og Thomas Haaland: *Vold, konflikt og gjenger*. NIBR-notat 2000:103

3.1.1 Voldserfaring blant elever ved de ulike skoler

Vi har sett at erfaringer med rusmidler viste ulikt omfang, og til dels ulik utvikling, ved de forskjellige skolene. I det følgende skal vi se på omfang av voldserfaring blant elevene ved de ulike skolene.

Tabell 3.3 *Erfaringer med trusler og vold siste tolv måneder etter mest alvorlig form ved ulike ungdomsskoler i 2000, 2002 og 2005. Prosent*

Kjellervolla

	2000	2002	2005 i.s
Ikke trusler eller vold	73	77	74
Blitt truet	7	5	3
Utsatt vold uten merke	11	9	11
Utsatt vold med skade/merke	9	9	13
	100	100	101
N:	328	344	360

Tæruddalen

	2000	2002	2005 i.s
Ikke trusler eller vold	68	84	85
Blitt truet	12	5	4
Utsatt vold uten merke	13	6	5
Utsatt vold med skade/merke	7	6	6
	100	101	100
N:	272	268	387

Asak

	2000	2002	2005 i.s
Ikke trusler eller vold	80	79	84
Blitt truet	2	8	8
Utsatt vold uten merke	8	4	3
Utsatt vold med skade/merke	10	9	6
	100	100	101
N:	49	53	67

Stav

	2000	2002	2005 *
Ikke trusler eller vold	77	71	80
Blitt truet	6	9	5
Utsatt vold uten merke	9	9	6
Utsatt vold med skade/merke	8	11	9
	100	100	100
N:	235	310	381

Stalsberg

	2000	2002	2005 i.s
Ikke trusler eller vold	72	65	76
Blitt truet	6	7	6
Utsatt vold uten merke	14	17	8
Utsatt vold med skade/merke	9	11	10
	101	100	100
N:	162	149	151

Sten-Tærud

	2002	2005 **
Ikke trusler eller vold	66	85
Blitt truet	10	3
Utsatt vold uten merke	5	5
Utsatt vold med skade/merke	20	8
	101	101
N:	82	130

Som vi ser er det til dels store variasjoner i voldserfaring, de ulike skolene imellom. I den ene ytterkanten (Stalsberg i 2002) finner at mer enn hver tredje elev har opplevd trusler eller vold i siste tolv måneder. I den andre ytterkanten (Sten-Tærud og Tæruddalen i 2005) ser vi at mindre enn hver sjettede elev har slike erfaringer.

Fra 2002 til 2005 finner vi betydelige endringer ved to av skolene. Stav og Sten-Tærud har en meget sterk nedgang i andel utsatt for trusler og vold, en nedgang som ligger utenfor rammen av det som kan tilskrives statistiske tilfeldigheter. Ved Sten-Tærud må vi dessuten se utviklingen i lys av at elevene i 2005 gjennomgående er betydelig eldre enn det de var i 2002.

Men også ved de øvrige skolene (med unntak av Kjellervolla) finner vi redusert andel som rapporterer om trusler eller vold i 2005. Ved alle disse skolene ligger endringene innenfor rammen av det som kan tilskrives statistiske tilfeldigheter.

Fra 2000 til 2002 var det bare ved Tæruddalen skole at vi fant forbedringer. Ved denne skolen var nedgangen i andel voldsutsatte meget betydelig, og i store trekk var det endringene ved denne skolen alene som bidro til at man i hele kommunen fant færre voldsutsatte barn og unge i 2002 sammenliknet med 2000.

I 2005 er det som vi har sett en meget klar nedgang i andel barn og unge som rapporterer å ha vært utsatt for trusler og vold siste år. *Denne utviklingen finner vi i 2005 ved fem av seks ungdomsskoler i kommunen.*

Det utviklingsmønster som framgår av Tabell 3.3 er helt parallelt til mønsteret beskrevet i tabell 2.6 som omhandler erfaring med rusmidler. I 2002 var det i særlig grad ved Tæruddalen vi kunne finne de store forbedringene fra 2000. Fra 2002 til 2005 har den positive utviklingen ved denne skolen fortsatt, *men også ved andre skoler*, og i særlig grad Stalsberg var det forbedringer fra 2002 til 2005.

Utvikling mot mindre forekomst av trusler og vold, og mot redusert erfaring med rusmidler (i særlig grad illegale rusmidler) blant barn og unge i kommunen kan tilskrives positive endringer ved flere av skolene i 2005, ikke bare i hovedsak én, som i 2002.

Slagsmål

I tillegg til å spørre om erfaring med trusler og vold i "egenskap" av offer, har vi spurt om erfaringer fra deltakelse i slagsmål, altså i egenskap av "voldsutøver". Både i 2000 og 2002 rapporterte knapt hver fjerde elev å ha deltatt i slåsskamp. I 2005 er det mindre enn hver femte (18,9 prosent) elev som rapporterer om dette. Andelen som har deltatt i slagsmål er lavest ved Sten-Tærud (12,5 prosent) og Tæruddalen (16 prosent), mens de øvrige skolene ligger tre til fire prosentpoeng høyere.

Forskjellene mellom skolene når det gjelder deltakelse i slagsmål er langt mindre i 2005 enn den var i 2002, da særlig én skole skilte seg ut med en meget høy andel elever med erfaring fra slagsmål.

Polarisering?

Trusler, de to formene for vold, og deltakelse i slagsmål handler alle om konfliktfylte sosiale situasjoner. Begge år har vi spurt hvor mange ganger informantene har blitt truet, eller utsatt for vold i løpet av siste år⁷. Ved å addere situasjoner med trusler, vold uten merke, vold med merke, samt slagsmål, kan en enkelt elev rapportere om inntil 10 slike konfliktfylte situasjoner i løpet av siste tolv måneders periode.

Regnet på denne måten får vi at elevene i 2000 til sammen rapporterte om 953 konfliktfylte situasjoner siste tolv måneder. I 2002 økte rapporterte tilfeller til 1130. I 2002 var det også flere elever. Elevene sett under ett var derfor begge år i gjennomsnitt utsatt for samme antall (0,9) konfliktfylte situasjoner.

I 2005 finner vi at 1479 elever til sammen rapporterte om 1087 slike konfliktfylte situasjoner, i gjennomsnitt 0,7 situasjon pr elev. Sammenliknet med 2002 er dette en klar (og statistisk signifikant) nedgang.

I 2002 fant vi flere elever som oppgav å ha vært involvert i *mange* konflikter enn det som var tilfelle i 2000. Andelen som oppgav å ha vært involvert i 5 eller flere konfliktfylte situasjoner økte fra 4,3 prosent av alle elevene i 2000, til 6,1 prosent i 2002. Disse relativt få "gjengangerne" oppgav i 2000 å være involvert i 33 prosent av alle rapporterte konfliktfylte situasjoner, mens "gjengangerne" i 2002 var involvert i hele 46 prosent av alle slike situasjoner.

I 2005 er andelen "gjengangere" redusert til 3,3 prosent av elevene. I 2005 var disse elevene involvert i 33 prosent av alle rapporterte konfliktsituasjoner.

Fra 2002 til 2005 finner vi altså en klar reduksjon i andel elever involvert i trusler, vold og slagsmål. *I tillegg* finner en klar reduksjon i andel hyperaktive gjengangere involvert i mange slike konfliktfylte situasjoner.

I rapporten fra 2002 reiste vi spørsmål om man i utviklingen fra 2002 til 2005 sto overfor et mønster preget av *polarisering*, med en stor (og økende) "lovlydig" majoritet, men også en økende hyperaktiv minoritet av "gjengangere" involvert i (stadig) mer av observerte problematiske atferdsytringer.

Utviklingen fra 2002 til 2005 tyder på at dette ikke er tilfelle. Både i relative og absolutte tall er "gjengangerne" færre i 2005. Dette kan tyde på at Skedsmo kommune i arbeidet med å motvirke konflikter i ungdomsmiljøet har lyktes både med primærforebyggende tiltak rettet mot alle unge (Olweus-program, m.v), men også med tertiærforebyggende

⁷ Svaralternativene er her "Nei" (kodes 0), "en gang" (kodes 1), "to ganger" (kodes 2) og "flere ganger" (kodes 3). Spørsmål om deltakelse i slagsmål har svaralternativ "nei" (kodes 0) og "ja" (kodes 1).

tiltak rettet mot "gjengangere" og unge med atferdsvansker (Barne- og ungdomsbasen, m.v.)

3.1.2 Vold på skolen

Undersøkelsen fra 2000 viste at mer enn halvparten av alle rapporterte hendelser med trusler og voldsbruk blant ungdom i Skedsmo fant sted på skolene, eller på vei til/fra skolen. En senere undersøkelse blant ungdomsskoleelever i Østensjø bydel viste at skole- og skolevei i mindre grad var åsted når unge i denne bydelen opplevde vold.

Fra 2000 til 2002 fant det sted klare endringer i dette. Skolen, eller skoleveien var da åsted i 44 prosent av hendelser med trusler og vold, mot hele 55 prosent i 2000. I 2005 har denne utviklingen fortsatt, i det skolen eller veien til/fra skolen nå er åsted i 38 prosent av rapporterte hendelser med trusler og/eller vold. Skolen, og veien til/fra skolen er altså betydelig tryggere i 2005 enn det vi fant i 2002, og svært mye tryggere enn i 2000 da mer enn halvparten av ungdomsvolden hadde skole- og skolevei som åsted.

Denne positive utviklingen gjelder alle skolene. Fordelingen når det gjelder andel som rapporterer skolen som åsted for vold er for øvrig nesten helt den samme ved alle skolene.

Andre aspekter ved voldsbruk

Politiet oppgis bare i liten grad å være koblet inn i voldshendelsene. I 2000 og 2002 var det henholdsvis 17 og 12 prosent av voldsutsatte som oppgav at de "hadde snakket med politiet" om det som hendte. I 2005 er det bare 9 prosent som oppgir dette. I 2000 oppgav 44 prosent at de hadde snakket med lærer, i 2002 sank denne andelen til 40 prosent, og er i 2005 helt nede i 29 prosent. I 2000 oppgav 59 prosent av voldsutsatte at de hadde "snakket med foreldre". I 2002 sank andelen til 51 prosent, og er i 2005 kommet helt ned i 39 prosent.

Fra 2000 til 2005 er det altså en bemerkelsesverdig økning i andel voldsutsatte som *ikke* snakker med voksne om den vold de har vært utsatt for.

Hva skyldes dette?

Kan svaret være at den vold ungdommen er utsatt for i 2005 er "av et mildere slag" enn det ungdommen rapporterte om i 2000 og 2002? Vi vet for eksempel at det i 2000 fant sted et ganske betydelig antall "barneran" i kommunen. Bak disse sto ei relativt liten, men svært voldsaktiv gruppe ungdom. Det er tenkelig at ungdom utsatt for vinningsrelatert vold fra denne eller lignende grupper lettere ville ta kontakt med voksne, politiet inkludert.

Når flere unge voldsutsatte i 2005 har unnlatt å snakke med lærere eller foreldre er i hvert fall forklaringen ikke å finne i at ungdommene har "et mer anstrengt" forhold til lærere og til foresatte. Tvert i mot. Som vi senere skal se rapporterer ungdommene om et mer tillitsfullt og fortrolig forhold til lærerne i 2005 enn tidligere år. De forteller også om "et tettere" forhold til foreldre uttrykt ved at de tilbringer mer tid sammen med foreldre, og at foreldrene har enda bedre innsyn i hva de gjør, og hvem de er sammen med i fritiden. Det er grunn til å anta at når relasjonene til lærere og foreldre etter alt å dømme er blitt bedre, skulle det være lettere å ta opp og å snakke om voldshendelser og konfliktfylte relasjoner. Når voldshendelser altså i mindre grad er tema for samtale med lærere og foreldre, er det grunn til å anta at den vold de unge opplevde i 2005 "er mindre å snakke om", altså mindre alvorlig enn det som var tilfelle i 2000 og 2002.

I 2005 er det mer enn halvparten av de voldsutsatte ungdommene som oppgir at grunnen til ikke å snakke med voksne (politi, lærere eller foreldre) var at ”jeg synes ikke det som hadde hendt var så alvorlig”. Dette støtter opp under spekulasjonene om at vi står overfor ”mildere former” for vold. Men det er også mange (19 prosent) som grunngir det ikke å snakke med voksne med at ”jeg ble truet med bank dersom jeg sa noe” (disse spørsmålene er nye i 2005).

Bildet er altså sammensatt.

3.1.3 En tryggere skole?

Skolen er altså i mindre grad åsted for trusler og vold i 2005 enn tidligere år. Gjenspeiles dette i elevenes oppfatninger av skolen og skolemiljøet?

Begge år er elevene blitt bedt om å si seg enige eller uenige i en rekke utsagn om skole og skolemiljø. Svarene de to årene er til dels svært forskjellige, slik Tabell 3.4 viser.

Tabell 3.4 *Utsagn om skolen, andel av elevene i 2000 og 2002 som sier seg enige/ uenige i utsagnene. Horisontal prosentuering. Tall for 2005 med uthevet skrift. Alle elevene*

	År	Endr. 02-05	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Nesten alle elevene på skolen er OK	2000		30	42	20	9
	2002		36	41	17	6
	2005	i.s	41	38	15	6
Det er noen elever her på skolen som stadig plager andre	2000		38	43	14	5
	2002		35	43	15	7
	2005	*	30	43	18	9
Jeg trives på skolen	2000		62	28	6	4
	2002		67	24	5	4
	2005	**	74	19	4	3
Jeg gruer meg ofte for å gå på skolen	2000		6	11	52	45
	2002		6	11	48	55
	2005	i.s	6	12	15	67
Jeg kjeder meg på skolen	2000		34	44	14	9
	2002		28	44	19	8
	2005	i.s	27	42	21	10
Lærerne burde være strengere med dem som bråker	2000		32	32	17	19
	2002		35	30	17	18
	2005	***	28	35	21	17
Jeg har mange venner blant elevene her på skolen	2000		76	17	5	2
	2002		77	16	5	2
	2005	i.s	80	14	4	3
Det er noen elever her ved skolen som aldri lar meg i fred	2000		5	9	15	71
	2002		8	11	12	69
	2005	i.s	7	11	16	66
Jeg liker de fleste lærerne mine	2000		31	38	20	11
	2002		39	38	15	8
	2005	**	45	33	14	8
Jeg kan snakke om personlige ting med minst en av lærerne	2000		21	20	19	40
	2002		24	21	19	37
	2005	***	28	24	20	27
Det hender ofte at ungdom som ikke går på skolen kommer hit og lager kvalm	2000		11	26	26	37
	2002		7	19	25	48
	2005	*	8	20	29	43

Det hender at noen av elevene bruker rusmidler på skolen	2000		15	16	23	45
	2002		15	23	20	42
	2005	***	24	25	20	31
Det hender rett som det er at noen tilbyr å selge stoff her på skolen	2000		7	10	15	69
	2002		4	7	10	79
	2005	**	4	8	15	73
Jeg føler meg helt trygg blant de andre elevene her på skolen	2000		63	27	7	3
	2002		63	27	7	3
	2005	i.s	65	25	7	2

Endring 2002 – 2005: *= $p < .05$ **= $p < .01$ ***= $p < .001$

Med tre unntak har alle endringene positivt fortegn. Forholdet mellom elevene er blitt bedre, en større andel trives på skolen, det er færre som gruer seg for å gå på skolen, og elevene har et bedre forhold til lærerne. De eneste påstander der klart flere gir "negative" svar er

Det hender at noen av elevene bruker rusmidler på skolen, og

Det hender rett som det er at noen tilbyr å selge stoff her på skolen, og

Det hender ofte at ungdom som ikke går på skolen kommer hit og lager kvalm.

At det i 2005 er flere som sier seg enige i disse påstandene framstår som et paradoks i forhold til det vi ellers har presentert av resultater fra 2005-undersøkelsen. Det er færre elever som har erfaringer med illegale rusmidler. Det er en mindre andel av elevene som har vært utsatt for vold, og i den grad de har vært det er det færre som oppgir at skolen er åsted for volden. Det er klart flere elever som trives på skolen, og andelen elever som oppgir å ha et godt forhold til lærerne har økt betydelig.

Hvordan kan vi da forstå at flere sier seg enige at det selges stoff, at utenforstående lager kvalm, og at elever bruker rusmidler på skolen? Når det gjelder dette siste er andelen som sier seg enig også vesentlig høyere enn den var i 2000!

Det er ikke mulig å gi noe entydig fornuftig svar på dette. Vi står overfor (minst) to muligheter:

En tolkning kan selvfølgelig være at det faktisk er riktig at rusbruk og stoffomsetning på skolen oftere finner sted i 2005 enn det gjorde de tidligere årene.

En annen mer optimistisk (og mer plausibel?) forklaring er at *elevene har fått en form for senket toleranse for slik atferd*. Det at færre har erfaring med illegale rusmidler i 2005, det at færre har opplevd vold og trusler, det at flere trives, kan bidra til at toleransen for avvik er senket, og derfor observeres og rapporteres av flere.

Det er kanskje på sin plass å understreke at før man godtar den positive tolkningen bør det legges ned et solid arbeid for å forsikre seg om at den første ikke medfører riktighet!

En samleindeks for "trivsel"

De 16 utsagn om skolen referert ovenfor har til dels motsatt fortegn: Det å si seg helt enig i at

Jeg trives på skolen

viser til et positivt forhold til skolen, mens å være helt enig i påstanden

Jeg kjeder meg på skolen

viser til det motsatte. Avhengig av om det å være "helt enig" i det enkelte utsagn viser til positivt eller negativt forhold til skolen, kan skalaen fra helt enig til helt uenig kodes med positive eller negative verdier, slik:

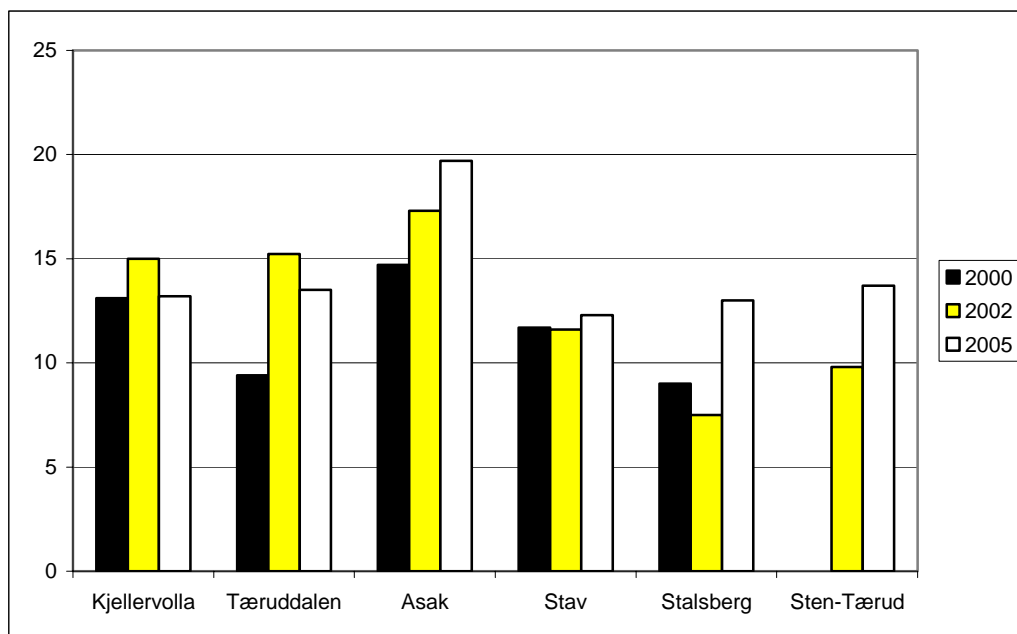
	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg trives på skolen	+2	+1	-1	-2
Jeg kjeder meg på skolen	-2	-1	+1	+2

Når alle 16 utsagn kodes på denne måten kan vi lage en samleindeks over "skoletrivsel" der elever med ekstremt negativt forhold til skolen kan få opp til -32 "poeng", og der elever med et ekstremt positivt forhold til skolen kan få inntil +32 "poeng".

Gjennomsnittsscore på en slik samleindeks var i 2000 10,5 "poeng", i 2002 12,2 og i 2005 12,6 "poeng".

Bak dette helhetsbildet skjuler det seg betydelige forskjeller de enkelte skoler imellom. Gjennomsnittsverdier for de enkelte skoler i år 2000, 2002 og 2005 er framstilt grafisk i Figur 3.1 nedenfor.

Figur 3.1 Gjennomsnittscore for "skoletrivsel" ved de ulike skolene i 2000, 2002 og 2005

Endringer 2002-2005: Kjellervolla: $p < .01$ Tæruddalen: $p < .05$ Asak: i.s, Stav: i.s, Stalsberg: $p < .001$ og Sten-Tærud: $p < .01$

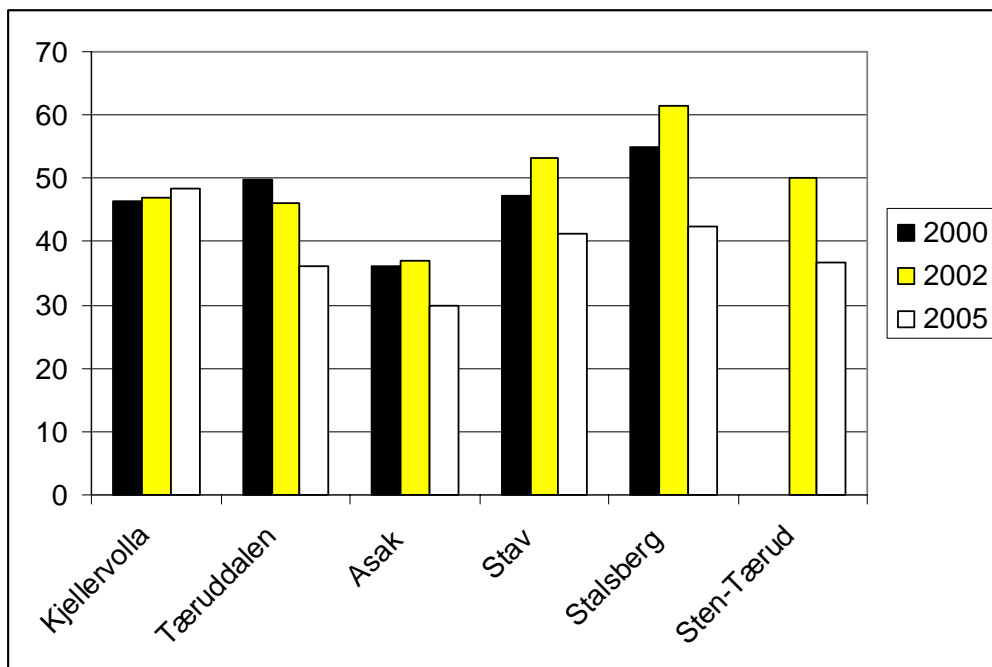
Som vi ser er sumskåren for "skoletrivsel" lavere ved Kjellervolla og Tæruddalen i 2005, sammenliknet med 2002 (endringene ved begge skoler er statistisk signifikante), mens vi ved samtlige andre skoler ser en til dels markant økning i gjennomsnittscore på denne samleindeksen. Dette gjelder i særlig grad Stalsberg og Sten-Tærud, der endringene fra 2002 til 2005 begge steder er så omfattende at de neppe skyldes tilfeldigheter (for begge skoler. $p < .01$).

Bak gjennomsnittstall over "skoletrivsel" er det et forhold som bør nevnes: Når vi ser alle skolene under ett for perioden 2000-2005 finner vi at det i ekstremene av skalaen at endringene er størst. På vår samleindeks er det mulig å få mellom +32 og -32 poeng. Andelen med negativ sumscore, altså de som scorer ekstremt negativt på skoletrivsel, sank fra 14 prosent i 2000, til 12 prosent i 2002, og er i 2005 kommet ned på 9 prosent av alle elevene. Andelen med svært høy score på trivsel (mer enn +21 poeng) øker i samme periode fra knapt 14 prosent til 19 prosent, og utgjør i 2005 20 prosent av alle elevene. Fra 2002 til 2005 er det i særlig grad Stalsberg og Sten-Tærud som bidrar til denne positive utviklingen. Ved Stalsberg økte andelen med svært høy trivsel fra 2 prosent i 2002 til 15 prosent i 2005, samtidig som andelen med svært lav score på trivsel sank fra 27 prosent i 2002, til 9 prosent i 2005. Ved Sten-Tærud er det særlig andelen med svært lav score på trivsel som endrer seg (fra 24 prosent 2002 til 3 prosent i 2005).

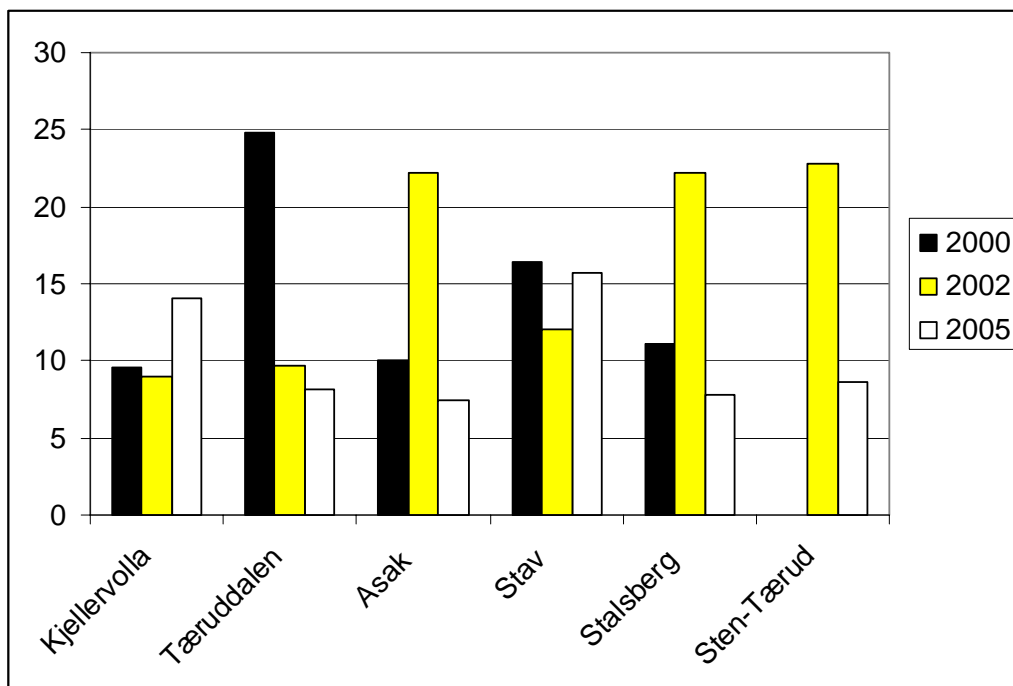
Hvilke holdninger man har til skolen preger, ikke uventet, også hvordan man forholder seg til skolene. Blant elever med lav grad av trivsel, er det nesten 70 prosent som oppgir å ha kommet for sent på skolen en eller flere ganger. Blant elever som uttrykker høy grad av trivsel er det bare vel 20 prosent som oppgir dette. Enda tydeligere er sammenhengen mellom mistriivsel og skoleskulk. Mens skoleskulk knapt nok forekommer blant elever som gir uttrykk for høy grad av trivsel, er dette meget utbredt blant de elever som gir uttrykk for mistriivsel. Blant disse oppgir hver tredje elev å ha skulket en eller flere enkelttimer, og hver fjerde å ha skulket en eller flere hel(e) skoledag(er).

Også når det gjelder forsentkomming, og å skulke skolen er det store forskjeller skolene imellom, slik det framgår av Figur 3.2 til Figur 3.4.

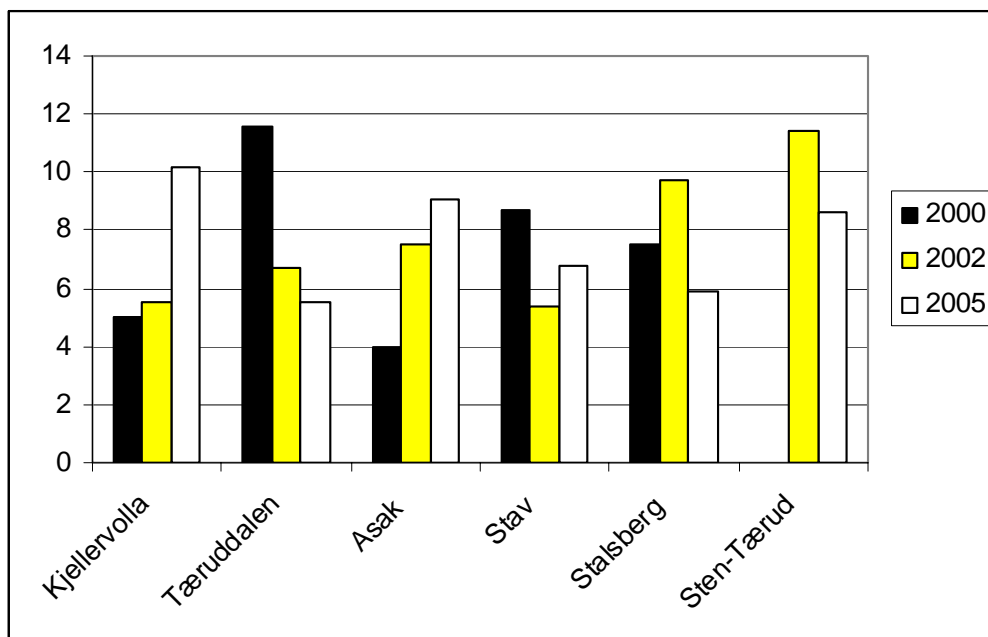
Figur 3.2 *Andel av elevene ved ulike skoler som i løpet av siste 14 dager en eller flere ganger har kommet for sent på skolen. Prosent av alle*

Figur 3.3 *Andel av elevene ved ulike skoler som i løpet av siste 14 dager har skulket en eller flere skoletimer. Prosent av alle*

Figur 3.4 *Andel av elevene ved ulike skoler som i løpet av siste 14 dager har skulket en eller flere skoledager. Prosent av alle*

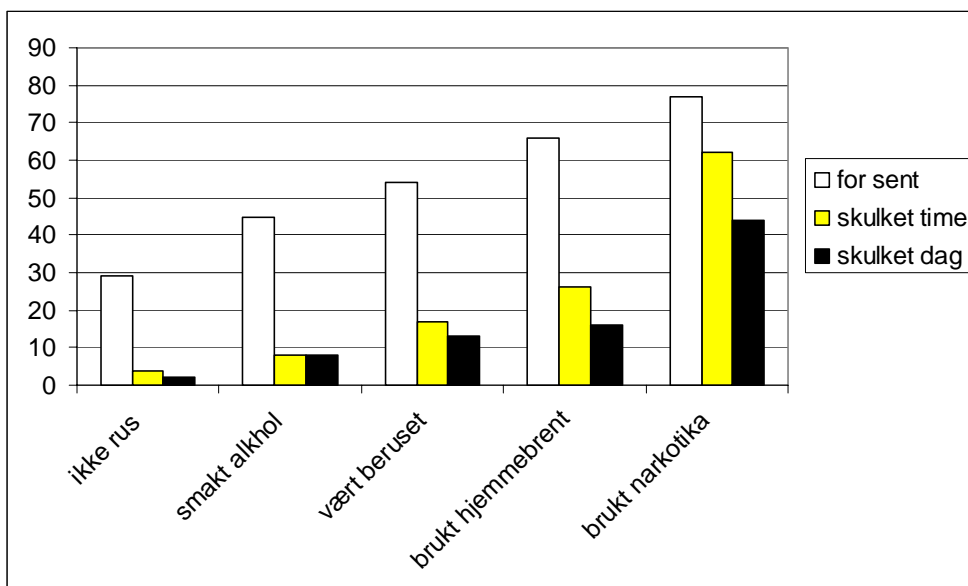
De tre figurene viser samme hovedtrekk. I 2005 forekommer forsentkomming i mindre grad ved samtlige skoler unntatt Kjellervolla. Det samme gjelder det å skulke en time. Også når det gjelder det å skulke hele dag(er) er det betydelige forbedringer ved alle skoler unntatt Kjellervolla og Asak

De svært markerte forbedringene fra 2002 til 2005 når det gjelder forsentkomming og skulk, finner vi ved Stalsberg og Sten-Tærud.

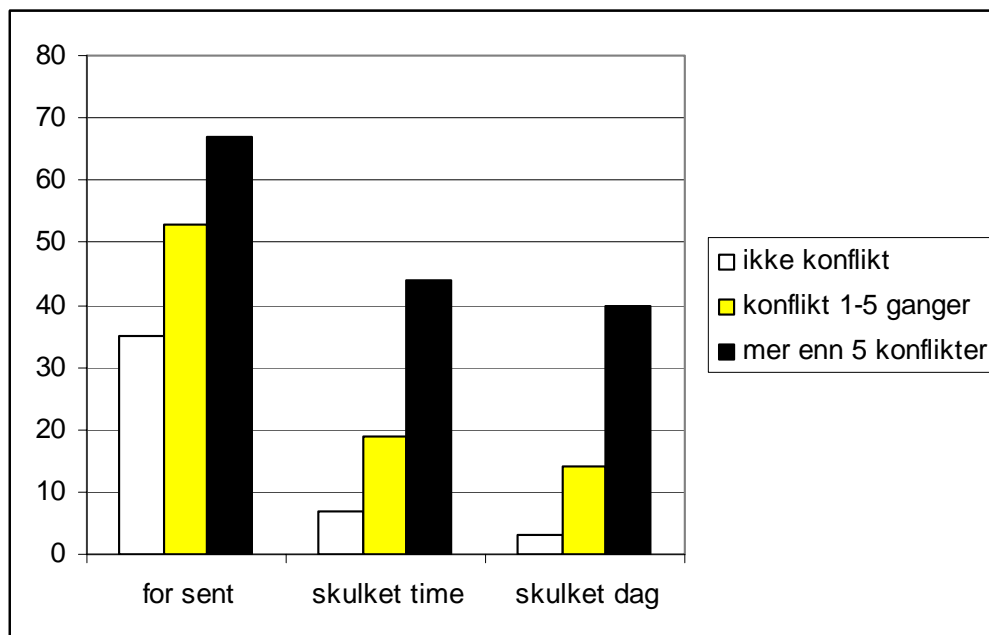
Problematferd og skoleskulk

Det er en meget tett sammenheng mellom skoleskulk og det å være involvert i problematferd (bruk av rusmidler og involvering i konflikter).

Figur 3.5 *Andel som har kommet for sent, skulket time eller dag etter erfaring med rusmidler*

Figur 3.6 *Andel som har kommet for sent, skulket time eller dag etter omfang av konflikter med andre unge siste år*

Skolearbeid – tid brukt til lekser

Elevene bruker om lag samme tid til skolearbeid i 2002 som de gjorde i 2000. Elevene ble begge år bedt om å angi hvor mye tid de vanligvis bruker på å gjøre lekser. Svaralternativene var faste, som i tabellen nedenfor.

Tabell 3.5 Tid brukt til leksearbeid i 2000, 2002 og 2005. Prosent

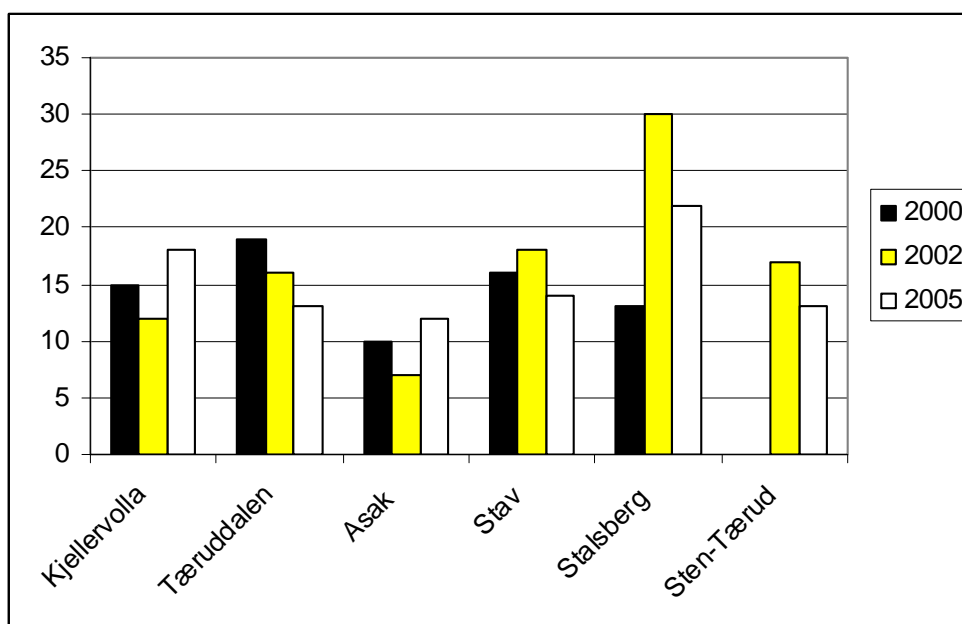
	2000	2002	2005
Mindre enn en halvtime	16	18	15
Mellom en halv og en hel time	37	38	36
Mellom 1 og 2 timer	34	31	34
Mellom 2 og 3 timer	9	9	10
Mer enn 3 timer	4	4	5
N=	1061	1217	1479

Endring 2002-2005. i.s

Som vi ser er svarfordelingene de tre årene nesten helt de samme.

Bak dette skjuler det seg imidlertid store forskjeller de ulike skolene imellom. I Figur 3.7 nedenfor gjengir vi andelene av elevene ved hver enkelt skole som hvert av årene oppgav å bruke mindre enn en halv time på leksearbeid.

Figur 3.7 Andel av elevene ved ulike skoler som 2000, 2002 og 2005 oppgav å bruke mindre enn en halvtime til skolearbeid. Prosent

Av figuren ser vi at det i 2002 var meget store forskjeller skolene i mellom. Ved en av skolene (Stalsberg) var det nesten hver tredje elev som oppgav å bruke svært kort tid til skolearbeid, mens det ved en annen skole (Asak) bare var om lag en av femten elever som svarte dette.

Som vi ser er forskjellene mellom skolene mindre i 2005. I 2002 varierte andelen ved ulike skoler som brukte lite tid til lekser mellom 7 og 30 prosent. I 2005 varierer andelen mellom 12 og 22 prosent. Andelen som bruker lite tid til skolearbeid er redusert noe ved fire av skolene, men økt noe ved de to resterende.

3.1.4 Fritid, bruk av tid

Alle år er elevene spurt om hva de gjorde i fritiden siste uke. I alt 21 "fritidsaktiviteter" er listet opp, elevene blir bedt om å angi hvor mange dager de gjorde de ulike aktivitetene siste uke. Minimumsscore for hvert av spørsmålene er altså null, og maksimumsscore 7 av ukens dager⁸.

Svarfordelingene for de tre årene er nedenfor gjengitt som gjennomsnittstall.

Tabell 3.6 *Gjennomsnittlig antall dager sist uke deltatt i ulike aktiviteter*

	2000	2002	2005
Spist middag med en eller begge foreldre	4,57	4,74	5,60 ***
Passet søsken	0,54	0,54	0,62 i.s
Vært på besøk hos familie	0,85	0,85	0,86 i.s
Hjemme alene mer enn en time	3,16	3,40	3,68 **
Gjorde lekser	3,34	3,04	3,57 ***
Tegnet, malte, skrev dikt eller spilte instrument	0,94	1,22	1,40 *
Var på alkoholfri kafé eller snackbar	0,50	0,39	0,42 i.s
Drev med trening i idrettslag	1,24	1,39	1,85 ***
Drev med dans, aerobic eller lignende	0,36	0,48	0,52 i.s
Var på treningsstudio/helsestudio	0,19	0,22	0,45 ***
Var på kampsport eller selvforsvarstrening	0,17	0,20	0,16 i.s
Trimmet på egenhånd	1,23	1,56	1,74 *
Gjorde noe sammen med mor eller far	0,96	1,08	1,20 i.s
Var ute sammen med venner	3,44	3,26	3,43 i.s
Var sammen med venner hjemme hos meg/dem	2,97	2,81	2,79 i.s
Så på gangster/volds/actionfilm s.m. andre	1,30	1,19	1,02 *
Sto i minst en time og hang på gatehjørne	0,44	0,37	0,32 i.s
Var i minst en time ute i gatene i sentrum	0,93	0,63	0,75 i.s
Var på rusfritt diskotek	0,21	0,17	0,15 i.s
Var på diskotek hvor det serveres alkohol	0,17	0,14	0,15 i.s
Spilte på spilleautomat	0,88	0,65	0,41 ***

Endringer 2002-2005: *= $p < .05$, **= $p < .01$, ***= $p < .001$

Endringene i "aktivitetsprofil" fra 2000 til 2002 var til dels betydelig, det samme kan sies om endringene fra 2002 til 2005.

De mest bemerkelsesverdige endringene fra 2002 til 2005 er den klare økning i tid brukt til "hjemmeaktiviteter" og samvær med foreldre, samt den betydelige økning i tid medgått til fysisk trening og idrettsaktiviteter. Dessuten finner vi en klar reduksjon i tid brukt til

⁸ I 2005 er det et antall elever (om lag 10 prosent) som har misforstått instruksjonen for utfylling av dette spørsmålet. Disse har skrevet "0" hvis ikke aktiviteten er utfylt, men satt et kryss (i stedet for tall) i rubrikken for antall dager aktiviteten er utført. Disse er utelatt fra de tall som presenteres i det følgende.

”uorganiserte” aktiviteter. I særlig grad gjelder dette redusert tid til å spille på spilleautomat, og til det å se gangster/volds/actionfilm.

Egenregisert fritid

I tidligere undersøkelser der disse spørsmålene ble stilt, bl.a i Oslo, Drammen, Kristiansand, Stavanger og Skedsmo er det med grunnlag i disse spørsmålene om tid brukt til ulike aktiviteter siste uke gjennom såkalt faktoranalyse identifisert et ”livsstilmønster” som vi kalte ”Egenregisert fritid”. I denne faktoren inngikk mye tid anvendt til:

- Deltatt i kampsport/selvforsvarstrening
- Sett gangster/voldsfilm
- Hengt på gatehjørnet minst en time
- Vært på rusfritt diskotek
- Vært minst en time ute i gatene i sentrum
- Vært på diskotek med alkoholserving
- Spilt på spilleautomat

I de tidligere undersøkelsene ble det påvist at høy score på denne faktoren viste betydelig sammenheng med voldserfaring og erfaring med bruk av rusmidler blant grunnkurselever.

Denne formen for ”livsstil” har en form for ”vagabonderende” karakter. Betegnelsen ”egenregi” for denne livsstilsformen er valgt, ikke minst fordi ”livsstilen” er en levemåte som i stor grad unndrar seg voksnes innsyn og kontroll. Jo høyere score på egenregisert fritid, desto større er andelen som svarer benektende på følgende påstander:

- Foreldrene mine pleier å vite hvor jeg er og hva jeg gjør i fritida.
- Foreldrene mine vet ganske godt hvem jeg er sammen med i fritida.
- Foreldrene mine kjenner de fleste av dem jeg er sammen med i fritida.
- Det er viktig for meg at foreldrene mine vet hvor jeg er og hva jeg gjør i fritida.

Høy score på egenregi innebærer altså at foreldrenes kontroll med barna, uttrykt gjennom slike spørsmål, er lav. Høy score på egenregi henger også nært sammen med negativ tilpasning til skolen uttrykt bl.a. gjennom:

- Liten grad av trivsel på skolen
- Det å synes at skolen er kjedelig
- Det ofte å grue seg for å gå på skolen
- Det å oppleve ikke å gjøre det godt på skolen

Egenregisert fritid henger altså negativt sammen med slike indikatorer for *integrasjon* i skolen og i skolemiljøet. Statistisk sett vil høy score på egenregi gi lav skåre på trivsel, høy skåre på kjedsommelighet, det å grue seg for å gå på skolen, og det å oppleve å ikke gjøre det godt på skolen.

Endringer fra 2000 til 2002

Av tabell 3.6 ovenfor så vi at elevene tilbrakte mindre tid til de ”enkeltaktivitetene” som inngår i denne livsstilsfaktoren i 2002, sammenliknet med 2000. I særlig grad var det å drive rundt i sentrumsgatene, samt det å spille på spilleautomat mindre utbredt i 2002.

Når vi så på gjennomsnittlig score på denne livsstilsfaktoren for 2000 og 2002, fant vi en klar og signifikant nedgang ($p < .01$) i tid tilbrakt med slike aktiviteter. Det var imidlertid bare elevene ved Kjellervolla og Tæruddalen skoler som bidrar til denne nedgangen. Ved de øvrige skolene er scorene de samme (eller svakt høyere) begge årene.

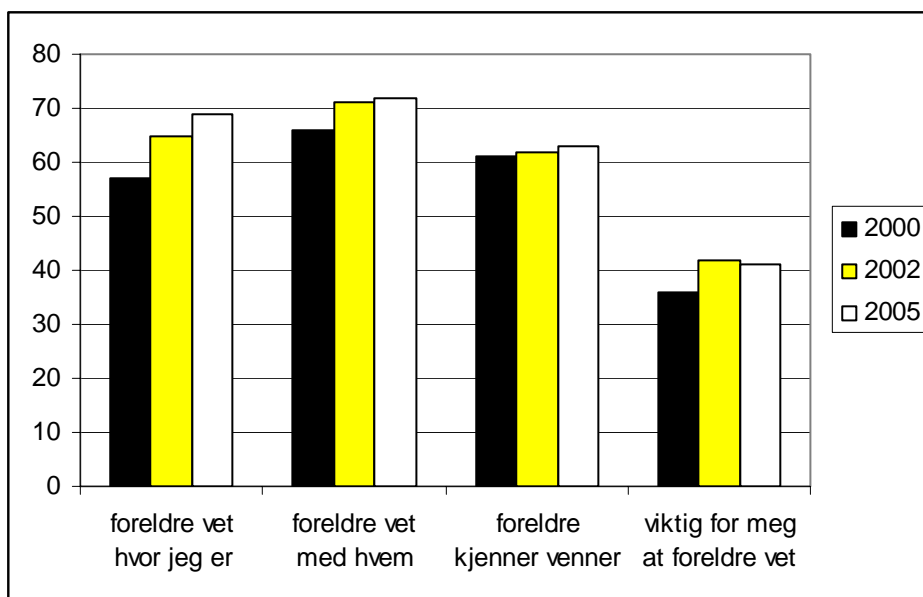
Fra 2002 til 2005 har denne utviklingen fortsatt. *I 2005 tilbringer elevene klart mindre tid med slike egenregistrert aktiviteter enn de gjorde i 2002 ($p < .05$). Dette gjelder elevene ved alle skoler med unntak av Kjellervolla.*

I 2002 var det klart flere elever enn i 2000 som oppgav at:

Foreldrene mine pleier å vite hvor jeg er og hva jeg gjør i fritida.
Foreldrene mine vet ganske godt hvem jeg er sammen med i fritida.
Det er viktig for meg at foreldrene mine vet hvor jeg er og hva jeg gjør i fritida.

Fra 2002 til 2005 har dette fortsatt, men det er bare for den første av påstandene at endringen er statistisk signifikant. Fordelingen for de tre årene går fram av figur 3.8

Figur 3.8 *Andel av elevene som svarer ”stemmer helt” på ulike påstander om foreldrekontroll i 2000, 2002 og 2005*

Styrket foreldrekontroll, og egen aksept for foreldrekontroll finner vi gjennomgående ved alle skoler.

3.1.5 Gjenger: Deltakelse og kjennskap

Noe av bakgrunnen for at man i 2000 tok initiativ til gjennomføring av en undersøkelse av forekomst av erfaringer med vold blant ungdomsskoleelever var enkelte observasjoner som tydet på det innenfor kommunen var etablert mer eller mindre permanente, sterkt voldelige ungdomsgrupperinger med gjengliknende karakter. Forsker Tore Bjørge⁹ intervjuet noen ungdommer som var med i, eller sterkt berørt av aktiviteten til disse

⁹ Se Bjørge, Tore og Thomas Haaland: *Vold, konflikt og gjenger*. NIBR-notat 2001:103 (side 21 ff.)

grupperinger. Hans observasjoner styrket antagelsen om at slike bandelignende gjenger eksisterte. I det notat som ble utarbeidet i 2000 ble "gjengspørsmålet" derfor viet forholdsvis mye oppmerksomhet.

Mot slutten av spørreskjemaet ble elevene forelagt noen spørsmål om kjennskap til gjenger. Spørsmålene er introdusert med følgende definisjon av "gjeng":

Fra tid til annen hører og leser man om mer eller mindre voldelige og kriminelle ungdomsgjenger. Med "gjeng" mener vi her en relativt fast gruppe ungdommer som av og til driver med vold og kriminalitet.

Det følgende spørsmål lød:

Vil du si at det finnes slike gjenger i kommunen?

I 2002 var svarfordelingene på dette spørsmålet vesentlig endret fra det de var i 2000, slik Tabell 3.7 viser.

Tabell 3.7 *Kjennskap til gjenger i kommunen, 2000, 2002 og 2005. Prosent*

	2000	2002	2005
Vet ikke om finnes	34	43	54
Nei, finnes ikke	2	3	2
Ja, en slik gjeng	17	18	18
Ja, flere slike gjenger	47	37	25
	100	101	99
N:	1022	1168	1452

Endring 2002-2005: $p < .001$

I 2000 ment to av tre ungdommer at man hadde ungdomsgjeng(er) i kommunen. I 2002 var det 55 prosent av elevene som mente dette, mens andelen i 2005 er kommet ned i 43 prosent.

I 2000 var det en stor andel av elevene som oppgav at "kunnskapen" om gjenger var basert på personlige erfaringer, særlig ved at de personlig kjente andre ungdommer som de mente var medlem av en gjeng, men også ved at forholdsvis mange (7 prosent) oppgav selv å være med i en gjeng. I 2002 var kildegrunnlaget langt oftere enn i 2000 indirekte og basert på at "andre sier". I 2005 er "kunnskapen" om gjenger i enda større grad basert på slikt indirekte kildegrunnlag.

Det er altså tydelig at gjengfenomenet har en mindre framtrædende plass i ungdommens bevissthet i 2005 enn tidligere år.

I 2000 og 2002 fikk de unge som hadde vært utsatt for vold spørsmål om hvilken relasjon de hadde til voldtøver(ne)¹⁰. I 2000 oppgav nesten to av fem voldsutsatte at den vold de hadde vært utsatt for var ledd i en hevnaksjon, og/eller at det eksisterte et "langvarig uvennskap" mellom dem selv og voldsutøver. I 2002 sank andelen volds ofre som oppgav at vold var ledd i en slik stående antagonistisk relasjon til 31 prosent, mens 40 prosent oppgav at voldshandlingene oppsto i "en tilfeldig krangel".

¹⁰ Dette spørsmålet ble sløyfet i 2005.

Ett kjennetegn ved ungdomsgjenger er at medlemmene inngår i et spekter av antagonistiske relasjoner til andre. Når ungdomsgjenger har en mindre framtrædende plass i bevisstheten til Skedsmo i 2002 enn de hadde i 2000, og enda mindre plass i 2005 enn tre år tidligere, kan det være grunn til å anta utbredelse av antagonistiske og polariserte relasjoner mellom grupper av ungdom er mindre nå enn det som var tilfelle tidligere. Det kan derfor være grunn til å tro at voldshandlinger i 2005 i enda mindre grad enn i 2002 hadde karakter av "hevnaksjon", og i enda større grad oppsto som ledd i "tilfeldig krangel".

4 Fritidsaktiviteter

Som nevnt innledningsvis ble det foretatt endringer i spørreskjemaet i 2005. En rekke spørsmål med formål å fange opp kontekst rundt voldshendelser, samt fysiske skader og sosiale følger av voldsbruk ble sløyfet. I stedet ble det tatt inn 43 spørsmål om deltakelse i ulike fritidsaktiviteter. Disse er hentet fra en undersøkelse gjennomført i Skedsmos svenske vennskapskommune.

De aktivitetene det spørres etter kan grovt deles i fire hovedkategorier.

- Sport og idrett (til sammen 23 aktivitetstyper)
- Hobbyaktiviter (til sammen seks aktiviteter)
- Sosiale og/eller kulturelle aktiviteter (til sammen 7 aktiviteter)
- Bruk av ulike typer media (til sammen 7 aktiviteter)

I de ulike aktivitetsformene vi spør om ligger det også en sosial komponent. Noen av aktivitetsformene er av et slikt slag at de per definisjon innebærer samhandling med andre. Andre aktiviteter er av et slikt slag at de enten må- eller i det minste kan utføres alene. Innenfor idrett kan vi for eksempel skille mellom lagidretter og individuelle idrettsformer. Enkelte hobbyaktiviter *må* per definisjon utføres alene (for eksempel ”spille instrument alene”). De ulike kulturaktivitetene det spørres om har alle en form som per definisjon forutsetter samhandling med andre, mens spørsmålene om bruk av media har en karakter som i flere sammenhenger innebærer en aktivitet uten sosial samhandling (for eksempel ”lese bøker”)

Svarfordelingene på de mange spørsmålene framgår av vedleggstabellene 1 til 4.

Idrett

I vedleggstabell 1 gjengir vi andelene gutter og jenter som aldri, av og til eller ukentlig driver med ulike sportsaktiviteter. Det framgår av denne tabellen at flertallet av disse sportsformene har en forholdsvis marginal plass blant Skedsmoungdom. Av de til sammen 23 formene for idrett er det for eksempel bare fem der minst ti prosent av jentene og guttene deltar ukentlig.

Blant jentene er det dans som har høyest oppslutning, og 37 prosent av jentene danser ukentlig. Blant guttene er det bare 6 prosent som danser så ofte.

Blant guttene er det fotball som er den helt dominerende idrettsform. Mer enn 50 prosent av gutten spiller fotball ukentlig. Også mer enn hver fjerde jente er aktiv med fotball i løpet av uken.. Fotball har altså en meget dominerende plass blant de idrettsformer vi spør om. Ulike former for skiidrett kommer som nummer to, men skiidrett har bare halvparten så stor oppslutning som det fotballen har.

Blant guttene oppgir nær tre av fire at de ukentlig eller av og til deltar i minst en form for lagidrett. For jentenes del gjelder dette for to av tre. For begge kjønn gjelder at et klart flertall (mer enn 75 prosent) av de som er aktive i en form for lagidrett også av og til eller ukentlig driver en eller flere former for individuell(e) idrett(er).

Andelen helt passive (ikke med i noen form for idrett) er lav. Bare tre prosent av begge kjønn oppgir at de aldri er med i noen av de nevnte aktivitetene. Det er imidlertid en relativt stor andel av gutter (13 prosent) og jenter (8 prosent) som har unnlatt å besvare spørsmål om deltaking i idrettsaktiviteter.

Hobbypregede aktiviteter

Av de ulike hobbyaktivitetene har dataspill meget stor oppslutning blant guttene. Tre av fire driver med dette ukentlig mens det bare er 30 prosent av jentene som driver med dette så ofte.

Blant jentene er det ”maling, tegning, keramikk, modellbygging” som har størst oppslutning. 78 prosent av jentene driver med dette ukentlig. Også ”mote” tegne klær, sminke” har stor oppslutning av 60 prosent av jentene ukentlig. Mer enn 40 prosent av jentene er dessuten ukentlig opptatt med dyrestell.

Blant guttene er det 17 prosent som oppgir aldri å delta i noen form for hobbyaktivitet. Dette gjelder bare tre prosent av jentene. For begge kjønn er det imidlertid en betydelig andel som har unnlatt å besvare spørsmålene (gutter 18 prosent, jenter, 13 prosent)

Sosiale og kulturelle aktiviteter

Den helt dominerende aktivitet for begge kjønn er her ”chatting på internett”. Hele 79 prosent av jentene og 72 prosent av guttene driver med dette ukentlig.

Av andre aktiviteter er det å ”spille eller synge i band” som har størst oppslutning. Om lag 10 prosent av begge kjønn oppgir at de ukentlig går i fritidsklubb.

Blant gutter er det 7 prosent, og blant jenter 3 som oppgir aldri å delta i noen slike aktiviteter. Andelen som har latt spørsmålene være ubesvart er imidlertid høy (17 prosent gutter og 11 prosent av jenter).

Bruk av medier

For alle typer medier er det svært store andeler av begge kjønn som oppgir at de ukentlig er aktive.

Blant jentene er det ingen som oppgir aldri å bruke noen av de nevnte medier, men i overkant av en prosent av gutten oppgir dette. For begge kjønn er imidlertid andelen ubesvart høy (gutter 19 prosent, jenter 11 prosent).

Avstår fra fritidsaktiviteter p.g.a utrygghet?

Til slutt i serien av spørsmål om bruk av fritid ble elevene bedt om å svare på følgende spørsmål:

Avstår du fra å delta i noen fritidsaktiviteter fordi du opplever at veien er utrygg når du skal dra dit eller når du skal hjem igjen?

Svarene på dette spørsmålet, fordelt på gutter og jenter, framgår av tabell

Tabell 4.1 *Avstår fra fritidsaktiviteter p.g.a utrygghet. Gutter og jenter. Prosent. Alle*

	Gutter	Jenter
Aldri	89	82
Av og til	8	15
Ofte	2	2
Alltid	2	2
Total	101 (N=780)	101 (N=692)

P<.001

Som vi ser er det en vesentlig høyere andel jenter enn gutter som "av og til" avstår fra å delta i fritidsaktiviteter fordi de opplever at veien til/fra der hvor aktivitetene finner sted er utrygg. Blant jenter er andelen som av og til eller oftere avstår på grunn av utrygghet er den samme på alle alderstrinn, mens vi blant gutten ser en tendens til økende andel som avstår blant de eldre enn blant de yngre.

Man kunne anta at vi blant de som avstår fra å delta på grunn av opplevd utrygghet ville finne en lavere andel deltakere i de ulike aktivitetene som finner sted utenfor hjemmet. *Så synes ikke å være tilfelle.* Blant guttene finner vi tvert imot at de som oppgir at de avstår fra aktiviteter på grunn av opplevd utrygghet er hyppigere deltakere i sports- og hobbyaktiviteter enn de som oppgir at de aldri opplever utrygghet ($p<.05$). Jenter som opplever slik utrygghet er gjennomgående like hyppige deltakere i slike aktiviteter som de som aldri opplever utrygghet.

5 Oppsummerende bemerkninger. Konklusjon

I tråd med rapporten fra undersøkelsen i Skedsmo i 2000 og 2002 har vi i dette notatet vært opptatt bruk av rusmidler og erfaring med vold, eller det vi med en samlebetegnelse vil karakterisere som problematferd blant ungdom.

Gjennomgående kunne vi i 2002 konkludere med at de ulike formene for slik problematferd hadde mindre omfang enn 2000. I 2005 kan vi slå fast at denne utviklingen i hovedtrekk har fortsatt. Sammenliknet med 2002 finner vi riktignok en økning i andel 14- og 15 åringer som har prøvd ulike former for (legal) alkohol. I disse aldersgruppene finner vi også en svak tendens til at flere har drukket så mye at de følte seg beruset.

Blant 13-åringene er det imidlertid en klar og signifikant nedgang i andel som har drukket alkohol.

Når det gjelder erfaringer med illegale rusmidler (hjemmebrent, narkotika) er det imidlertid en meget klar nedgang i andeler som har prøvd slike rusmidler. I særlig grad gjelder dette 13- og 14 åringer der nedgangen er betydelig.

I 2002 måtte vi konstatere at nedgang i bruk av rusmidler blant ungdomsskoleelever i kommunen i alt vesentlig måtte tilskrives betydelige endringer ved én av skolene i kommunen. I 2005 kan vi konstatere at den positive utviklingen har fortsatt ved denne skolen, men også ved ytterligere fire av seks ungdomskoler.

Også når det gjelder trusler og voldsbruk ser vi en klar og positiv utvikling fra 2002 til 2005. Andelen unge som oppgir å ha vært utsatt for trusler og ulike former for vold er klart lavere i 2005 enn i 2002. Særlig markert er nedgangen blant 13- og 14-årige jenter.

Denne positive utviklingen finner vi i særlig grad ved to av ungdomskolene der endringene fra 2002 til 2005 er meget betydelig. Men også ved ytterligere tre skoler finner vi reduserte andeler som har vært utsatt for trusler og vold.

Problematferd i form av voldsbruk og bruk av rusmidler er altså redusert ved fem av seks ungdomsskoler i kommunen. Ved den sjettede skolen er det en svak økning i slike former for problematferd i 2005, sammenliknet med 2002.

I 2002 sto vi overfor en situasjon som kunne tyde på en utvikling mot det vi karakteriserte som polarisering med flere "snille" elever, men også med flere hyperaktive involvert i mange konflikt- og voldssituasjoner. Dette mønsteret er endret i 2005 i det våre data tyder på ungdommer i kommunen alt i alt er involvert i færre konfliktsituasjoner, og andelen hyperaktive gjengangere er gått ned. Færre ungdommer mener at det finnes voldelige ungdomsgjenger i kommunen. På denne bakgrunn kan det også være grunn til å anta at en mindre andel av de voldshandlinger som fant sted i 2005 var ledd i "stående antagonistiske relasjoner" sammenliknet med det vi fant i 2002, og særlig i 2000.

Vi finner også at skolen og skoleveien i 2005 i mindre grader åsted for den vold unge opplever enn det som var tilfelle i de tidligere undersøkelsene. Dette gjelder alle ungdomsskolene i kommunen.

Det kan dessuten synes som om den vold de unge rapporterer om i 2005 har mindre alvorlig karakter enn det som var tilfelle tidligere.

I 2002 rapporterte elevene et betydelig bedre forhold til skolen enn det som var tilfelle i 2000. Også her finner vi at utviklingen i alt vesentlig har fortsatt fra 2002 til 2005. Særlig markert er økningen i andelene som opplever å ha et godt forhold til lærerne sine.

I 2005 finner vi en bemerkelsesverdig økning i andelene elever som mener at medelever "bruker rusmidler på skolen" og som oppgir "noen tilbyr å selge stoff på skolen". Disse signalene bør tas på alvor, og man bør vurdere om eksisterende inspeksjons- og kontrollrutiner kan forbedres.

Forsentkomming og skoleskulk forekommer i mindre grad i 2005 enn de tidligere årene. Vi finner en meget tett sammenheng mellom det å komme for sent på skolen samt å skulke, med det å bruke rusmidler. I særlig grad gjelder dette bruk av narkotika. Blant elever som har erfaring med bruk av narkotika oppgir nesten 80 prosent at de er kommet for sent på skolen en eller flere ganger i løpet av siste 14 dager. Dessuten oppgir 60 prosent at de har skulket time(r), og mer enn 40 prosent ad de har skulket dag(er) i løpet av siste fjorten dager. Slik tett sammenheng mellom forsentkomming/ skoleskulk på den ene siden, og ulike former for problematferd ble også påpekt i de tidligere undersøkelsene i Skedsmo. Det er derfor grunn til å understreke at forsentkomming, og særlig skoleskulk, bør sees som symptomer eller signaler på at noe er galt i den unges livssituasjon.

Ved å rette fokus mot skulkerne vil man trolig rette fokus mot ei gruppe med behov for individuell oppfølging også på andre livsområder enn det som gjelder skolen.

Vedlegg 1

Tabeller

Vedleggstabell 1. Deltakelse i ulike sportsaktiviteter. Gutter og jenter. Prosent

		Aldri	Et par ganger per. Mnd/ noen få ggr per år	1-2 ggr per.uke	3 el. flere ggr. per uke
Aerobic	Gutt	88	10	1	1
	Jente	67	24	8	2
Basket	Gutt	48	37	12	3
	Jente	60	33	7	0
Bordtennis	Gutt	52	33	9	6
	Jente	74	23	2	1
Boksing	Gutt	82	12	5	1
	Jente	91	6	3	1
Bryting	Gutt	84	11	4	2
	Jente	95	4	1	0
Budo, kampsport	Gutt	89	5	3	3
	Jente	95	3	2	0
Båt: seiling, kajakk, kano	Gutt	77	18	2	3
	Jente	77	19	2	2
Crickett	Gutt	92	6	2	1
	Jente	91	7	1	1
Dans	Gutt	81	13	3	3
	Jente	35	28	21	16
Fotball	Gutt	26	21	16	37
	Jente	39	32	17	11
Friidrett	Gutt	73	18	6	3
	Jente	75	19	4	2
Innebandy	Gutt	65	26	7	2
	Jente	77	19	4	1
Ishockey	Gutt	79	12	3	6
	Jente	94	5	1	0
Klatring (i fjell eller klatrevegg)	Gutt	88	11	1	0
	Jente	84	14	2	1
Kunstløp, skøyter	Gutt	92	4	1	2
	Jente	81	17	1	1
Landhockey	Gutt	91	4	2	2
	Jente	94	3	2	2
Motorsport, go-cart, cross, speed	Gutt	74	19	4	3
	Jente	86	12	1	1

Ridning	Gutt	98	2	1	0
	Jente	77	9	6	8
Rugby, amerikansk fotball	Gutt	82	13	4	1
	Jente	92	5	2	1
Skateboard	Gutt	82	12	4	3
	Jente	90	8	1	1
Svømming	Gutt	66	27	4	2
	Jente	64	29	5	2
Ski, slalom, snowboard	Gutt	35	32	20	14
	Jente	37	46	12	5
Volleyball	Gutt	59	29	9	2
	Jente	62	30	6	2

Vedleggstabell 2. Aktive med ulike hobbyaktiviteter. Gutter og jenter. Prosent

		Aldri	Et par ggr. per måned/ noen få ggr per år	1-2 ggr per uke	3 el. flere ggr. Per uke
Dataspill	Gutt	12	13	27	48
	Jente	38	32	20	10
Dyrestell	Gutt	70	11	10	9
	Jente	45	13	18	25
Fiske	Gutt	58	37	4	1
	Jente	73	24	1	1
Male, tegne, keramikk, modellbygging	Gutt	24	22	33	22
	Jente	10	22	40	28
Mote: tegne klær, sminke	Gutt	95	2	2	1
	Jente	21	20	20	40
Spille instrument alene	Gutt	69	9	8	14
	Jente	77	8	6	9

Vedleggstabell 3. Aktive i ulike sosiale og/eller kulturelle aktiviteter. Gutter og jenter. Prosent

		Aldri	Et par ggr per mnd/ noen få ggr per år	1-2 ggr per uke	3 el flere ggr per uke
Chatting på internett	Gutt	16	11	16	56
	Jente	13	9	18	61
Friluftsliv	Gutt	55	32	9	3
	Jente	56	32	9	3
Fritidsklubb	Gutt	70	20	8	1
	Jente	69	21	8	2
Kor og/eller korps	Gutt	93	1	5	1
	Jente	90	3	5	1
Rollespill	Gutt	82	10	3	4
	Jente	72	18	8	2
Spille eller synge i band	Gutt	72	9	12	7
	Jente	73	13	11	3
Spille teater/ revy, eller øve teater/ revy	Gutt	90	6	2	2
	Jente	80	12	6	1

Vedleggstabell 4. Bruk av ulike typer media. Gutter og jenter. Prosent

		Aldri	Et par ggr i per måned/ noen få ggr per år	1-2 ggr per uke	3 el. flere ggr per uke
Lytt til musikk	Gutt	9	4	18	69
	Jente	3	2	9	86
Lese bøker	Gutt	34	31	20	15
	Jente	17	30	24	29
Lese dagsaviser	Gutt	26	21	31	22
	Jente	17	21	36	26
Lese tegneserie/ ukeblad	Gutt	24	22	33	22
	Jente	10	22	40	28
Se på musikkvideo/ MTV, Z-TV	Gutt	18	19	28	36
	Jente	13	17	28	42
Se nyhetsprogram på TV	Gutt	11	16	35	38
	Jente	12	19	40	29
Se på videofilm	Gutt	9	21	46	24
	Jente	6	29	45	19